

NILUS

SOCIETAT
CATALANA
D'EGIPTOLOGIA

Any 2015
Tercera època

24

Butlletí de la Societat Catalana d'Egiptologia

**Memòria provisional de les excavacions
de la campanya de 2015 a El-Bahnasa,
Oxirrinc (Mínia, Egipte)**

Sumari

NILUS

Butlletí de la Societat
Catalana d'Egiptologia

Adreça postal:

Carrer d' Aragó, 305, entresol
08009 Barcelona
Telèfon 93 457 81 20

Adreça Internet:

www.egiptologia.cat
info@egiptologia.cat

Director:

Josep Padró

Secretària:

Maria Teresa Mascort

Consell de redacció:

Andrés Ayén
Núria Castellano
Juan Antonio Merino
Joan Miralles
Concepció Piedrafita
Esther Pons
Marta Puvill
Núria Rodríguez
Jaume Vivó

Fotografia de la Coberta:

Vista aèria de les naus de la cripta
del sector 24 © Missió Arqueològica
d'Oxirrinco

Fotografia de la darrera Coberta:

Detall de la decoració geomètrica de
les pintures de la cripta del sector 24
© Missió Arqueològica d'Oxirrinco

Edita:

Societat Catalana d'Egiptologia

Disseny i maquetació:

Jaume Vivó

Distribució:

Llibreria Mizar

Impressió:

QPPrint, SL
ISSN 1133 - 5343

Dipòsit legal:

B. 38263-1992

Memòria provisional de les excavacions i restauracions de la campanya de 2015 a El-Bahnasa, Oxirrinco (Mínia, Egipte) . . .	3
<i>Josep Padró, Bibiana Agustí, Eloy Algorri, Hassan Amer, Núria Castellano, Marguerite Erroux-Morfin, Jérôme Gonzalez, Francisco Javier López, Antonio López, José Javier Martínez García, Maite Mascort, Annie Perraud, Esther Pons, Irene Riudavets i Wim Van Neer</i>	
Informe sobre les tasques de conservació i restauració	17
<i>Bernat Burgaya</i>	
Ofrenda de peces descubierta en el Ámbito 32 del Yacimiento Arqueológico de Oxirrinco (El-Bahnasa), Egipto. Campañas 2012-2015	21
<i>Maite Mascort Roca y Esther Pons Mellado</i>	
Els Camps Elisis, ¿el camp de les xufles?	29
<i>Josep Padró</i>	
El legado de Hipacia y la Biblioteca de Alejandría	31
<i>Lorena Soria</i>	
Crònica de l'Antic Egipte, circa 1750-1726 a.C.	36
<i>Josep Padró</i>	
Crònica de l'Egiptologia, 1833-1835	37
<i>Josep Padró</i>	
Noticiari egiptològic, 2015	38
<i>Núria Castellano (N.C.), Maite Mascort (M.M.), Josep Padró (J.P.), Esther Pons (E.P.)</i>	
Memòria d'activitats culturals desenvolupades en el darrer curs 2014-2015	45
<i>Joan Bertran i Reguera</i>	
Publicacions	51

Bibliografia Egiptològica Ibèrica (BEI)

Notifiquem als nostres lectors que a partir d'aquest número deixem de publicar en paper aquesta secció, que a partir d'ara es podrà consultar a la nostra pàgina web: www.egiptologia.cat/BEI.

Nilus es distribueix gratuïtament als socis de la Societat Catalana d'Egiptologia. Les entitats poden rebre Nilus per intercanvi amb publicacions similars, o com a socis institucionals, pagant la quota corresponent que comprèn l'import del butlletí i les despeses d'enviament.

La revista Nilus sotmet els originals que es presenten per ser publicats, al parer d'un mínim de dos avaluadors.

La revista Nilus no s'identifica necessàriament amb l'opinió dels seus col·laboradors, en els treballs publicats, que són de la completa responsabilitat dels seus respectius autors.

Informe sobre les tasques de conservació i restauració

Bernat Burgaya

La campanya d'aquest any ha estat molt variada pel que fa a les tasques dutes a terme a nivell de conservació i restauració, ja que hi ha hagut molta feina al jaciment però, com tampoc podia ser d'altra manera, també al laboratori. Així que als matins s'han realitzat tant tasques des suport al procés d'excavació, és el cas de l'extracció del tonell del sector 29 com tasques de neteja i consolidació, així com d'estudi de les pintures existents al sector 24; la cripta.

Pel que fa a les tasques al jaciment cal destacar la intervenció que s'ha realitzat per a poder excavar i posteriorment extreure, el tonell localitzat a l'habitació 3 del sector 24.

Descripció de la intervenció:

Es va procedir a fer un engassat d'urgència (*Fig. 1*), ja que la ceràmica estava en molt mal estat de conservació, sense vora ni coll i molt fragmentada de manera general. A més presentava decoració pictòrica amb diversos motius.

Aquest engassat va consistir, primerament amb bandes adhesives de tipus clínic i després amb un engassat amb gasa de cotó i Paraloid al 30% diluït en acetona, col·locat per sota la decoració pictòrica i per tal de realitzar una faixa de contenció. Això va permetre l'excavació *in situ* i completa de l'interior de la ceràmica.

Fig. 1. Primera gasa col·locada per a poder continuar amb el procés d'excavació.

Una vegada acabada l'excavació, es va poder veure la magnitud del tonell i el mal estat de conservació de la base que presentava disgregació i exfoliació bàsicament per la forta presència de sals. També sobtava que la base tenia les parets de ceràmica extremadament fines en comparació amb la resta del tonell. Per tant es va decidir realitzar un engassat interior de tota la base, per tal de minimitzar les fractures o pèrdues de material constitutiu.

Per a poder extreure-la es va haver de rebaixar el perímetre exterior fins a trobar la base. Un cop això realitzat es va posar dins una senalla folrada amb espuma. D'aquí va anar directa al laboratori.

L'altra part de les tasques realitzades al jaciment foren les intervencions a la cripta del sector 24. Aquestes tasques foren la realització de cales, intentar entendre la superposició de capes pictòriques, així com la consolidació i protecció d'alguns trams. De totes maneres aquí

Fig. 2. Paret sud de la fornícula.

© MISSIÓ ARQUEOLÒGICA D'OXIRINC

Fig. 3. El contenidor una vegada remuntat i net.

només esmentarem la troballa a l'interior de la fornícula nord-est. Sota una capa de color gris clar, es van localitzar tres figures, una a cada paret (Fig. 2).

Al laboratori es va seguir treballant amb el contenidor, que es va haver de desmuntar i tornar a muntar, dessalar amb cataplasmes i netejar la superfície (Fig. 3).

També es varen realitzar la neteja i estabilització de nombrosos metalls la majoria monedes de bronze, però també algunes de plom. Potser la més destacable, pel seu bon estat de conservació és la moneda islàmica localitzada al sector 29, U.E. 29002.

De totes maneres també s'han restaurat unes pinces i un picarol, ambdós de bronze, del sector 29, i del sector 24 un cisell de plom de petites dimensions (fig. 4).

Fig. 4. Cisell de plom del sector 24. U.E. 24285.

Primers estudis de la seqüència estratigràfica de les pintures del sector 24

Des que es va començar a excavar la cripta del sector 24 l'any 2013, va ser necessari activar el protocol d'actuació de pintures murals. Aquest protocol es basa en la presència a peu d'excavació del conservador i restaurador de l'equip, el treball conjunt amb l'equip d'excavació i també, en aquest cas en especial, amb l'equip d'arquitectes que ha fet també possible aquesta tasca.

L'actuació del restaurador ha consistit en la intervenció d'urgència de les pintures murals que anaven sortint a mesura que es baixava el nivell de rebliment de la cripta. Aquestes primeres intervencions tractaven de netejar mínimament les pintures, per a poder veure els motius o inscripcions i poder-les documentar degudament, consolidar suficientment la capa pictòrica i posteriorment engassar la superfície pictòrica i cobertura per a la propera campanya.

A mesura que s'avançava amb l'excavació i amb el procés de neteja, documentació i protecció de les pintures, ens vàrem adonar que hi havia moltes capes pictòriques superposades les unes a les altres. Per tant s'ha anat realitzant tota una sèrie de cales, en punts localitzats i a on es pogués sacrificar justificadament les capes superiors, per a entendre aquesta superposició.

Aquestes cales s'han realitzat sempre i quan la capa a sacrificar estava en mal estat de conservació, llocs on no hi havia presència de decoració o inscripcions i es tenia constància de la presència de motius o inscripcions a la capa immediatament inferior.

Aquí presentem les dues primeres capes localitzades (Fig. 5), que també són les que més es poden veure a simple vista. La resta de capes localitzades pel moment estan en procés d'estudi, ja que són les que menys evidències ens han quedat i s'haurà d'esperar a poder realitzar una acció global de tot el sector una vegada la cripta estigui coberta i protegida de les condicions atmosfèriques i es pugui restaurar i consolidar la superfície total de les pintures engassades.

Estem en procés de realitzar anàlisis tant de morters com de pigments i aglutinants ja que la tècnica utilitzada és la de pintura al tremp, és a dir, pigment amb algun tipus d'aglutinant. També estan en estudi tant els motius com totes les inscripcions.

Primera capa

Aquesta capa és la més moderna i la que més es pot apreciar a simple vista. Cobreix des del sòcol fins a una altura de 2 metres 30 centímetres. Només es troba coberta o tapada per les banquetes que són d'un moment posterior i cobreix, per tant realitzada en un moment posterior, les lloses que tapien l'accés a la cambra o volta nord.

Aquesta capa està conformada per morter bast, possiblement de guix amb presència vegetal i algun tipus d'àrid fi, als llocs on hi havia llacunes profundes però és una fina capa de guix a la resta de la superfície.

© MISSIÓ ARQUEOLÒGICA D'OXIRINC

Fig. 5. Fotografia on s'aprecien la primera i segona capa.

L'estat de conservació és variable; a les parts inferiors es conserva molt millor que a les parts superiors, possiblement pel gruix i consistència de la capa de morter.

Els colors utilitzats són: vermell o magenta, groc o ocre, negre i verd.

Descripció dels motius:

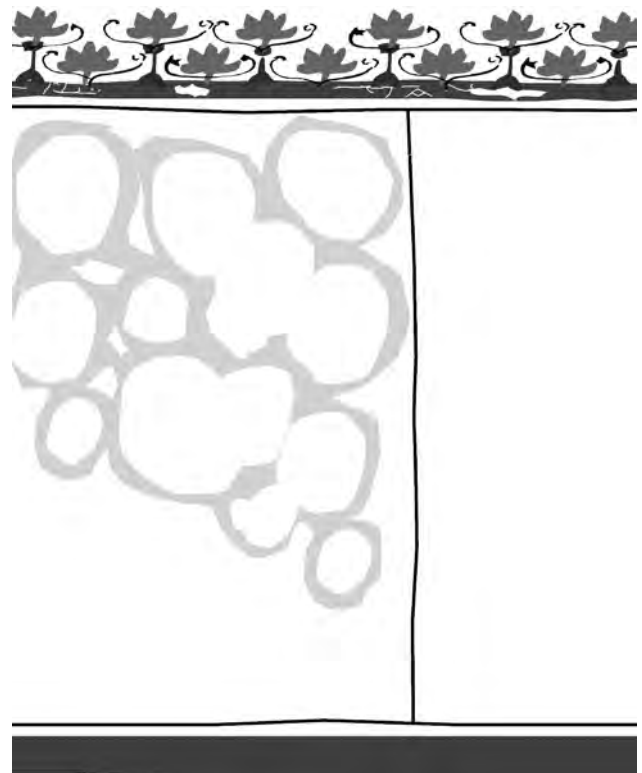
A la part inferior hi trobem una franja horitzontal de color vermell. Seguidament hi trobem, marcats amb una línia negra, uns rectangles en vertical. Dins d'aquests rectangles hi trobem esferes irregulars, a vegades ovalades, en color groc (*Fig. 6*). Aquesta decoració emmarcada dins els rectangles s'alternen, és a dir, trobem la decoració un rectangle si i un no. Sobre aquests rectangles localitzem una franja vermella, lleugerament més estreta que la franja inferior. És en aquesta franja que neix la decoració amb motius vegetals (*Fig. 7*). Aquesta decoració vegetal consisteix en una fulla verda amb dos apèndixs, un a cada costat, en negre que les presenten. Alternant-ne, en trobem unes de baixes, que neixen sobre la franja vermella i unes altres altes, que les trobem sobre un element en vermell, com si fos un pedestal que també neix a la franja vermella.

En aquesta capa hi trobem inscripcions de dos tipus: unes incises localitzades bàsicament a la franja alta vermella (1,80-1,85 m), i les altres fetes amb carbonet per sota d'aquesta franja fins a mitja altura dels rectangles (1 metre).

Segona capa

És la capa que es troba immediatament per sota la primera; encara no en podem establir la relació amb els dife-

rents elements que es troben a la cripta, ja que hi ha moltes parts cobertes. Les parts més visibles d'aquesta capa, sense actuació prèvia, són les parts altes, per sobre el 1,80 m. Es dóna el fet que la decoració visible d'aquesta capa la trobem per sobre del 1,90 m, on la primera capa es troba més degradada i que gràcies a una cala molt concreta s'ha pogut

Fig. 6. Croquis de la decoració de la primera capa.

Fig. 7. Detall de la decoració vegetal de la primera capa.

veure el que hi havia per sobre el 1,75 m. Encara no en sabem res de les parts inferiors.

Aquesta capa, per sobre el 1,75 m, està formada per una fina capa, també possiblement de guix fi.

L'estat de conservació també és variable, a més està pràcticament tota coberta per la primera capa.

Els colors utilitzats són: vermell o magenta, groc o ocre, ataronjat, negre, verd, blau i altres colors pendents de confirmar. Per tant aquesta capa té un ventall de colors i tonalitats més ampli que l'anterior.

Descripció dels motius

Entre el 1,75 i el 1,8 metres hi trobem una línia horitzontal en negre. Per sobre hi trobem dues franges vermelles paral·leles. Entre aquestes dues hi ha un espai on hi trobem decoració vegetal, tipus branques amb fulles que formen uns semicercles i estan penjades de la franja vermella superior amb unes anelles en negre. Per sobre els 2 metres 5 centímetres hi trobem decoració geomètrica horitzontal entre dues línies negres paral·leles (Fig. 8 i 9). Per sobre els 2,3 metres hi tornem a trobar una franja en vermell on neixen, altra vegada, branques amb fulles, i la decoració floral. L'altura a que arriba és doncs de 2,55 metres.

En la cala esmentada anteriorment hem localitzat que la franja vermella inferior presenta també inscripcions incises. Torna a ser el 1,8 metres.

Fig. 8. Detall de la decoració geomètrica.

Fig. 9. Croquis de la decoració de la segona capa.